

УДК 021.2:021.6:613.6:027.8

Віктор Соколов,канд. іст. наук, головний бібліотекар
Національної бібліотеки України імені Ярослава Мудрого

Валеологічний супровід бібліотечно-інформаційної діяльності в шкільних бібліотеках

Розкрито специфіку культурно-просвітницької роботи шкільних бібліотек, спрямованої на розвиток культури здоров'я суб'єктів бібліотечно-інформаційної діяльності; проаналізовано основні завдання, види, форми і методи валеологічного супроводу бібліотечно-інформаційної діяльності та особливості їх використання в шкільних бібліотеках; наголошується на значенні валеологічного супроводу бібліотечно-інформаційної діяльності в шкільних бібліотеках в умовах становлення інформаційного суспільства та поширення інформаційно-телекомунікаційних технологій.

К л ю ч о в і с л о в а: шкільні бібліотечно-інформаційні центри, бібліотечна валеологія, валеологічний супровід бібліотечно-інформаційної діяльності, культура здоров'я школярів і працівників шкільних бібліотек, культура читання.

Нинішня освітня система надає школярам необхідний обсяг знань, але недостатньо «турбується» про збереження їхнього здоров'я. Підтвердженням цього є катастрофічний стан здоров'я дітей країни, нестійка мотивація у школярів щодо збереження свого здоров'я, відсутність механізмів введення в масову практику закладів освіти основ валеологічної грамотності. Підраховано, що за період навчання у школі кількість здорових дітей зменшується в чотири рази [15, с. 55]. На сьогодні лише 12% дітей вважаються повністю здоровими і цей показник, на жаль, має тенденцію до поступового зниження. Лише 5–7% дітей, що завершили навчання в школі можна вважати практично здоровими [11, с. 13]. Тому одним із пріоритетних завдань сучасної школи є організація такого навчально-виховного процесу, який був би спрямований одночасно і на розкриття потенційних можливостей, природних задатків дітей, і на зміцнення всіх складників їхнього здоров'я.

Останніми роками в науці про здоров'я виокремилася не тільки педагогічна валеологія, яка розглядає валеологічне виховання, валеологічний супровід дітей і юнацтва, а й бібліотечна валеологія, що формується на основі інтеграції бібліотекознавства та валеології. Вона досліджує валеологічні основи бібліотечної справи, вивчає і розробляє питання історії, теорії, методики й організації бібліотечно-інформаційної діяльності, спрямованої на збереження, підтримку і відновлення здоров'я особистості, соціуму загалом [13, с. 40].

Бібліотечну валеологію як новий напрям бібліотечної науки і практики обґрунтувала російський бібліотекознавець, професор Л. Савич, яка довела необхідність формування культури здоров'я,

створення сприятливих умов для самореалізації особи та розвитку її комунікаційних зв'язків за допомогою інформаційно-бібліотечної діяльності [17–21]. Останнім часом проблемами бібліотечної валеології опікується Н. Н. Мухамед'яров (Мухамедьяров). У своїх працях вчений розкриває науково-практичне спрямування діяльності бібліотек, аналізує теоретичні й організаційно-методичні основи функціонування бібліотек як соціальних, культурних і комунікаційних центрів формування культури здоров'я шляхом створення системи бібліотечно-інформаційного забезпечення здорового способу життя [7–13]. Водночас зміст, характер валеологічного супроводу бібліотечно-інформаційної діяльності, особливості його впровадження в шкільних бібліотеках ще не стали об'єктом належної уваги з боку вітчизняних бібліотекознавців, практиків бібліотечної справи.

Мета статті – дослідити особливості валеологічного супроводу бібліотечно-інформаційної діяльності в шкільних бібліотеках, розкрити специфіку бібліотечної та культурно-просвітницької роботи таких книгозбірень, котра спрямована на розвиток культури здоров'я учасників навчально-виховного процесу.

На сьогодні виокремлення валеологічної функції бібліотеки пояснюється усвідомленням суспільством важливості ролі книгозбірень у піднесенні культури здоров'я громадян. З огляду на міждисциплінарний характер проблеми, до її вивчення долучаються представники різних галузей знань та професійної діяльності: бібліотекарі, фахівці з інформатики, культурологи, соціологи, філософи, медики та ін. [2, с. 16]. Проте, кожний з них розробляє проблему під своїм, відомчим, кутом зору. Так, фахівці з інформа-

тики пов'язують валеологічну культуру з комп'ютерною грамотністю та вмінням працювати в електронних мережах. Соціологи вважають, що виявом валеологічної культури є орієнтація людини у швидкоплинних соціальних умовах, здатність адаптуватися до них, адекватно оцінювати інформацію стосовно здоров'я. Культурологи та філософи підходять до проблеми більш широко: валеологічну культуру вони тлумачать як спосіб життєдіяльності людини в інформаційному суспільстві, як складник процесу формування загальнолюдської культури.

Бібліотекарі розглядають валеологію, здебільшого, з точки зору розвитку інформаційно-пошукових та читацьких умінь, навичок, котрі включають в себе бібліотечно-бібліографічну культуру, культуру читання. Невипадково на початку XXI ст. з'явився новий напрям бібліотекознавчих досліджень – бібліотечна валеологія, яку можна визначити як галузь бібліотекознавства про здоров'я користувачів бібліотеки та її персоналу, про формування системи бібліотечно-інформаційного забезпечення здорового способу життя за допомогою бібліотечних ресурсів, різних форм і засобів бібліотечно-інформаційної діяльності [12, с. 242].

Поступово бібліотечна валеологія стає цілком самостійним напрямом науково-практичної діяльності бібліотек, націленим на сприяння збереженню здоров'я особистості та соціуму за допомогою ресурсів і послуг інформаційно-бібліотечної діяльності [8, с. 118]. Головною метою такої діяльності, окрім всебічного поширення валеологічної інформації, є допомога в соціалізації, вихованні та піднесенні рівня освіти, культури здоров'я користувачів і працівників бібліотек. Бібліотечна валеологія спрямована на формування культури здоров'я як складника загальної культури особистості і суспільства, як системного утворення, що передбачає наявність сукупності відповідних знань, умінь і навичок, особистісних характеристик, які формуються в процесі соціалізації, освіти, виховання. Тобто – це один з важливих інформаційно-просвітницьких напрямів діяльності сучасних бібліотек (культура здоров'я як інформаційна культура). У зв'язку з цим бібліотеки мають вести пошук, збирати, зберігати, проводити аналітико-синтетичну обробку документів, пропагувати та поширювати за допомогою бібліотечно-бібліографічних засобів валеологічну інформацію через систему усної та документної комунікації [24, с. 3].

Формування культури здоров'я бібліотечно-інформаційними засобами потребує певних інноваційних змін: упровадження передових технологій і процесів; налагодження соціального парт-

нерства; розширення асортименту та піднесення якості бібліотечних послуг, сервісів; використання проектного, кадрового менеджменту, комплексу маркетингу та фандрейзингу (залучення грошових коштів та інших ресурсів, якими установа не може себе забезпечити самостійно), елементів адвокації (підтримки певного закладу впливовими особами та організаціями), PR-технологій тощо. Вже зараз бібліотеки в Україні є потужними партнерами поширення інформації щодо профілактики СНІДу, туберкульозу, тютюнової, алко- та наркозалежності серед населення, мають багатий досвід партнерської співпраці з громадськими організаціями, які підтримують людей з особливими потребами [1].

У країнах із розвинутою інформаційною інфраструктурою шкільні бібліотеки вже майже півстоліття є центрами інформації, їх значення усвідомлюється суспільством, а розвиток підтримується на науковому, законодавчому та фінансовому рівнях. Українські ж шкільні бібліотеки, яких у 2015 р. налічувалося приблизно 15000, про таке поки що лише мріють. Увага до проблем шкільних бібліотек з боку державних органів обмежується забезпеченням навчальних закладів підручниками та навчальними посібниками. Школа, хоча й повільно, але розвивається, а от бібліотека – як її важливий структурний підрозділ, котрий покликаний задовольняти інформаційні потреби всіх сегментів навчально-виховного процесу, – залишається незмінною. Здебільшого шкільна бібліотека реалізує покладені на неї функції, лише забезпечуючи учнів підручниками та, якоюсь мірою, формуючи їх інформаційну культуру, бібліотечно-бібліографічні знання. Отже, приступаючи до вирішення будь-яких бібліотечно-інформаційних завдань, необхідно потурбуватися про підвищення статусу як шкільної бібліотеки, так і шкільного бібліотекаря, серйозно зайнятися модернізацією діяльності книгозбірні, результатом якої має стати формування моделі медіа-бібліотечного простору як осередку медіа-освіти зі спеціальними засобами та методами. На сьогодні в Україні вже діють десятки загальноосвітніх навчальних закладів, де бібліотеки трансформовані в шкільні бібліотечно-інформаційні центри, активно акумулюють мультимедійні ресурси, мають вихід в Інтернет [14, с. 6–8]. Проте, станом на 2010 р. в країні лише 21 % шкільних бібліотек мали комп'ютерну техніку і тільки 9 % з них підключені до мережі Інтернет. Наприклад, у Гуляйпільському районі Запорізької області у 2012 р. з 18 шкільних бібліотек тільки п'ять мали комп'ютерну техніку і жодна не мала доступу до мережі Інтернет [22, с. 29–30]. А ось з 43 шкільних бібліотек Тернополя,

де реалізується проект зі створення єдиної системи централізованого електронного обліку навчальної літератури на основі комп'ютерної програми електронного обліку навчальної літератури «Шкільний підручник», 29 мають комп'ютери (це 67 % від усієї кількості), проте лише у 7-ми – встановлено Інтернет [16]. До речі, у згаданих закладах постійно проводяться тематичні уроки з основ здоров'я, з питань профілактики наркоманії, зустрічі з лікарями-наркологами, організуються виставки книг, брошур, листівок з валеологічної тематики «Від шкідливої звички до хвороби», перегляд документальних кінофільмів про втрату здоров'я через шкідливі звички, випускаються стінгазети з даної тематики тощо. Для профілактики наркоманії деякі шкільні бібліотеки міста оформляють стенди з інформаційно-освітніми матеріалами і малюнками дітей, організують виставки-конкурси учнівських стінгазет та ін.

Отже, валеологічний супровід бібліотечно-інформаційної діяльності в шкільних бібліотеках є однією з форм реалізації інформаційного забезпечення формування культури здоров'я підростаючого покоління, становлення якої може бути побудовано відповідно до етапів усвідомлення цінності і сутності здоров'я: спочатку як знання; потім як цілеспрямована праця; надалі як звичка, як досвід; і нарешті – як цінність, тобто усвідомлення необхідності здоров'я для благополучного життя, успішної професійної діяльності. Таким чином, шкільний бібліотекар, надаючи інформацію, організовуючи спілкування, дозвілля, навчання, не просто сприяє, а й, певним чином, управляє знаннями, формує стосунки між бібліотекою і читачами, допомагає певній трансформації знань [20, с. 30–31].

Валеологічний супровід шкільний бібліотекар може здійснювати на таких ділянках своєї роботи, як: формування та організація фонду бібліотеки; обслуговування користувачів; довідково-бібліографічне обслуговування; інформаційне задоволення запитів читачів тощо. Вкрай важливо здійснювати валеологічний супровід також під час проведення масових заходів, індивідуальної роботи з читачами, організації рекламної діяльності бібліотеки. Нині однією з найбільш популярних форм формування валеологічної культури у шкільній бібліотеці є організація тематичних книжкових виставок, покликаних розкривати книжкові фонди бібліотеки, формувати у школярів інтерес до відповідної літератури. На кожній виставці, поруч із книгами розміщуються журнали, статті з періодичних видань, репродукції, дитячі малюнки, присвячені питанням здоров'я тощо. Досить ефективною є попу-

ляризація знань про здоровий спосіб життя на уроках валеологічної грамотності; на тематичних бібліотечно-бібліографічних уроках; на практичних семінарах з використанням традиційних і електронних інформаційних ресурсів.

Провідними завданнями валеологічного супроводу бібліотечно-інформаційної діяльності в шкільній бібліотеці є:

- якнайповніше сприяння реалізації державної політики у галузі збереження здоров'я та пропаганди здорового способу життя;
- сприяння вихованню гармонійної, фізично та морально досконалої особистості;
- забезпечення всебічного доступу до валеологічної інформації;
- сприяння успішному засвоєнню навчальних програм та дисциплін, пов'язаних із формуванням культури здоров'я, розвитком інтересу учнів до власного здоров'я;
- виховання медійної та інформаційної культури учнів, вчителів на основі формування сталої потреби у валеологічній інформації;
- піднесення професійного рівня вчителів, шляхом формування їх валеологічної культури;
- бібліотечно-інформаційне задоволення особистих валеологічних потреб читачів, пропаганда активних форм дозвілля та відпочинку;
- висвітлення валеологічних аспектів тієї чи іншої фахової діяльності під час вибору учнями майбутньої професії;
- створення комфортного бібліотечного середовища та реформування бібліотеки в таку структуру, яка б включала як традиційні, так і сучасні носії інформації.

Бібліотечно-валеологічний супровід у шкільних бібліотеках має певні особливості залежно від функціональної специфіки участі суб'єктів у бібліотечно-інформаційній діяльності. Валеологічний супровід бібліотечно-інформаційної діяльності передбачає цілий комплекс заходів з вивчення, формування та розвитку особистісного та професійного потенціалу бібліотекаря, гармонізації його внутрішнього стану і зовнішніх умов соціально-професійного життя, необхідної корекції професійної поведінки з урахуванням збереження його стану здоров'я [18, с. 30]. Звичайно, шкільні бібліотекарі, маючи відповідні знання про здоров'я людини, здоровий спосіб життя, методи і способи його оцінювання, зміцнення, здатні здійснювати більш якісне бібліотечно-інформаційне обслуговування читачів.

Оскільки основною метою бібліотечної валеології є сприяння збереженню та відтворенню здоров'я ко-

ристувачів книгозбірень, бібліотекарів, Л. Савич вважає за потрібне розділити дану галузь науки на валеологію користувача і валеологію бібліотечно-інформаційного працівника [17, с. 346–347]. Слідуючи такій логіці, на нашу думку, валеологічний супровід бібліотечно-інформаційної діяльності можна розділити на бібліотечно-валеологічний супровід користувача та бібліотечного працівника.

Бібліотечно-валеологічний супровід учня-читача, що реалізується поетапно, в процесі усвідомлення сутності і цінності здоров'я, дає змогу бібліотекарю формувати інформаційну базу як для кожного користувача, так і для всієї аудиторії бібліотеки, а саме, коригувати поведінку читачів, надавати їм своєчасну інформаційну підтримку та сприяти пошуку рішень щодо збереження здоров'я. Така форма роботи шкільних бібліотек допомагає розробляти та впроваджувати у шкільні програми певні навчальні блоки з відомостями про здоров'я людини; формувати у школярів навички ведення здорового способу життя, несприйняття ними шкідливих звичок тощо.

У бібліотечно-валеологічному супроводі учня-читача можна виокремити педагогічні, психологічні та організаційні аспекти. Так, педагогічні аспекти бібліотечно-інформаційного валеологічного супроводу користувача передбачають: формування освітнього середовища, орієнтованого на здоров'я; застосування технологій, що зміцнюють здоров'я; валеологічне навчання школярів; формування іміджу вчителя, який турбується про власне здоров'я, веде здоровий спосіб життя та ін. Психологічні аспекти бібліотечно-валеологічного супроводу пов'язані зі створенням атмосфери відкритості, взаєморозуміння, співпраці між учителем і учнем; формуванням здорового морально-психологічного клімату в класі; забезпеченням коректних міжособистісних стосунків між учнями; використанням методів психологічного управління учнівським колективом. Шкільний бібліотекар за характером своєї діяльності повинен не тільки знати основи педагогіки, психології, соціології, валеології, інших наук, а й бути фахівцем з питань конфліктології, оскільки йому доводиться постійно вирішувати міжособистісні конфлікти учнів-читачів (особливо осіб молодшого шкільного віку), вибудовувати відносини з педагогічним колективом і адміністрацією школи [4].

Недостатня поінформованість школярів щодо закономірностей розвитку здоров'я, засобів, методів його зміцнення і коригування, негативних впливів цивілізаційних чинників – все це спричиняє байдуже ставлення до свого здоров'я. Крім того, слід враховувати, що у сучасних уявленнях про здо-

ров'я і хвороби панують плутанина, суперечності, еkleктика. Тому шкільні бібліотекарі повинні дуже уважно і критично підходити до того, що запропонувати своїм користувачам, кого запросити на зустріч з учнями; зважати на те, як багато сьогодні розвелось «пропагандистів» здорового способу життя, чиї «вчення» дуже часто не мають під собою ніякої наукової бази. Шкільна бібліотека повинна стати активною ланкою в системі валеологічного супроводу та підтримки індивіда на початковому етапі його життєвого шляху.

Валеологічний супровід професійної педагогічної діяльності включає: інформаційно-бібліографічне забезпечення праці вчителя; участь у валеологічній оцінці освітнього середовища; поширення валеологічного просвітництва; надання інформації щодо психологічної допомоги у подоланні стресів; мобілізацію всього педагогічного колективу на вирішення завдань зі збереження здоров'я учасників навчально-виховного процесу. Звичайно, саме вчитель на своїх уроках з «Безпеки життєдіяльності», «Основ здоров'я», «Валеології» зобов'язаний формувати в учнів інформаційну компетентність з питань здоров'я людини [23]. Однак, бібліотечно-бібліографічна та інформаційна культура учнів стосовно валеологічної обізнаності великою мірою залежить від роботи та ініціатив шкільного бібліотекаря, від формування ним фонду відповідних інформаційних ресурсів, їх зберігання та обробки [5]. Зазначене зобов'язує бібліотекарів створювати галузевий підфонд з валеології, склад, зміст якого повинен залежати від завдань і функцій шкільної бібліотеки, від особливостей її користувачів. Бібліотекарі мають формувати зібрання валеологічних бібліографічних посібників, баз даних, робити більш різноманітними та більш доступними форми бібліотечно-інформаційного обслуговування, всіляко полегшувати доступ учнів до такої інформації. Важливо також проводити ретельний відбір публікацій з різних джерел задля доведення до читачів найбільш значущої валеологічної інформації [8, с. 119]. У процесі бібліотечної селекції документи проходять первинний, обліковий, ідентифікаційний, пошуковий, вторинний та інші види відбору. Завдяки здійсненню первинного і вторинного відбору документів до фонду бібліотеки та їх відображення в системі каталогів, у бібліотечних покажчиках, базах даних до користувачів потрапляють найцінніші джерела означеної інформації [3, с. 3–4].

Популярні у школах бібліотечно-бібліографічні уроки можуть проводитися бібліотекарями на прикладах об'єктів валеологічної тематики.

Скажімо, за такою темою, як «Відображення літератури з валеології у довідково-бібліографічному апараті бібліотеки». Під час її засвоєння учні знайомляться з відповідною літературою, її бібліографічним описом, відображенням у певних розділах каталогів і картотек, а також вчать вести пошук джерел інформації за потрібними темами. На бібліотечно-бібліографічному уроці за темою «Періодичні видання, які друкують інформацію про здоров'я» бібліотекар може знайомити учнів з тематикою відповідних газет і журналів, зі структурою систематичної картотеки газетно-журнальних статей, вчити оформлювати газетні вирізки на прикладах статей про збереження здоров'я і розміщувати їх по тематичних теках тощо.

Важливим етапом формування валеологічної культури є створення при шкільних бібліотеках невеликих валеологічних центрів, наприклад, під назвою «За здоровий спосіб життя», основна мета яких – залучення школярів до читання, до бібліотеки, до формування комплексної системи знань з основ валеології, стимулювання учнів до ведення здорового способу життя, до самопізнання, самовдосконалення.

Співпраця бібліотекаря з педагогами з питань формування валеологічної культури може набувати різних форм. Це і проведення уроків позакласного читання, і організація спеціальних екскурсій, факультативів, гуртків, які поглиблюють систему бібліотечно-бібліографічних знань учнів, і проведення ігор, вікторин, конкурсів, консультацій, присвячених розвитку культури здоров'я.

Як засвідчує досвід, валеологічний супровід бібліотечно-інформаційної діяльності серед учасників педагогічного процесу доцільно здійснювати за такими напрямками:

- допомога бібліотечного працівника у створенні та обладнанні валеологічного кабінету;
- організація і проведення культурно-масової роботи, яка пов'язана зі збереженням і зміцненням здоров'я;
- інформаційне забезпечення та участь у проведенні профілактичних заходів з покращення стану здоров'я користувачів шкільних бібліотек;
- участь у проведенні анкетувань, семінарів та зборів з питань виховання здорової дитини в сім'ї;
- організація самоосвіти, дискусій та диспутів, присвячених питанням формування культури здоров'я.

Шкільним бібліотекарям необхідно періодично проводити анкетування учнів. Воно дасть змогу виявити рівень знань школярів про здоров'я на

певному етапі їх навчання; рівень усвідомлення ними того, що здоров'я людини залежить від поєднання відповідних знань зі стилем поведінки, певними звичками щодо харчування, підтримки фізичної форми, особистої гігієни, безпеки й стану навколишнього середовища та інших чинників, що формують здоровий спосіб життя. Результати анкетування допоможуть з'ясувати, які знання та навички застосовують школярі для формування своєї фізичної форми задля сприяння здоров'ю; як вони оцінюють побачене, прочитане й почуте з точки зору впливу на їх здоров'я; як вони поінформовані щодо причин, засобів запобігання та методів лікування тих чи інших захворювань, психоневрологічних розладів, травм, шкідливих залежностей.

Існує думка, що для створення позитивного іміджу шкільної бібліотеки достатньо оснастити її комп'ютерами, зробити ремонт та сучасний інтер'єр. Але ж головним у бібліотечній роботі є діяльність бібліотекаря, інформаційне обслуговування, надання юним користувачам необхідної інформації, залучення їх до культури, у т.ч. – валеологічної. Якщо раніше шкільна бібліотека з великим книжковим фондом була межею мрій, то сучасне життя вимагає від неї створення нових, нетрадиційних, для бібліотеки інформаційних продуктів та форм обслуговування користувачів; поступового перетворення шкільної бібліотеки у сучасний навчальний медіа-центр або медіатеку [6, с. 117]. Комп'ютеризація бібліотеки, відкриття Інтернет-центрів стали поштовхом до створення бібліотечних веб-сайтів та формування електронних баз даних. Проте і вони будуть малоефективними без висококваліфікованих, небайдужих бібліотекарів-професіоналів, які здатні змінювати, осучаснювати, робити цікавою діяльність шкільних бібліотек. Не слід забувати, що комп'ютер – це лише інструмент, яким потрібно вміти користуватись. Ніякий комп'ютер не замінить живе, емоційне, спілкування з вчителем або бібліотекарем. Навіть якщо учні з легкістю оволодівають інформаційно-комп'ютерними технологіями, більшість з них не готова ефективно працювати з інформацією, критично її аналізувати й інтегрувати в свою систему знань. Значну допомогу у вирішенні цієї проблеми може надати шкільний бібліотекар, проводячи систематичні консультації для учнів і педагогів з питань пошуку, переробки, оцінки отриманої інформації, у т.ч. і валеологічної тематики [25, с. 22–23]. Високий статус шкільної бібліотеки великою мірою залежить від пріоритетності її культурно-просвітницької та інформаційної функцій, від кардинально осучасненої діяльності шкільного бібліотекаря: від працівни-

ка, який рекомендує учневі гарну книгу, до спеціаліста у галузі нових інформаційних технологій, здатного значно скоротити час на обслуговування читачів, збільшити кількість відвідувань та книговидачі, оперативно зробити підбір потрібного довідково-бібліографічного матеріалу.

Отже, для налагодження валеологічного супроводу в шкільних бібліотеках необхідно: технічно переоснастити навчальні книгозбірні; зміцнити інформаційну базу та оновити книжкові фонди шкільних бібліотек; забезпечити доступ книгозбірень до інформаційних ресурсів, зокрема Інтернету; сформувати єдині електронні бази даних навчальних фондів шкільних бібліотек; обрати оптимальну форму ресурсної інтеграції з іншими освітянськими бібліотеками; розробити положення про статус бібліотек базових шкіл, в яких книгозбірні, що мають багатий книжковий фонд, репрезентують себе в якості ресурсних центрів; перебудувати систему підвищення кваліфікації працівників шкільних бібліотек.

Щоб спільна діяльність вчителів та бібліотекарів з формування валеологічної культури учнів була продуктивною, вкрай важливо організувати спеціальне навчання самих організаторів цього процесу, оволодіння ними знаннями та навичками здорового способу життя. Оскільки робота шкільного бібліотекаря вимагає великого і постійного напруження душевних і творчих сил (у багатьох аспектах вона схожа з роботою вчителя, вихователя), таких фахівців необхідно готувати за окремими, спеціальними, програмами. Нинішні суспільні реалії вимагають від шкільного бібліотекаря не тільки знань з основ валеології, а й умінь орієнтуватися в інформаційних технологіях, у розмаїтті шкільних програм, навчальних курсів багатьох предметів, бути майстром комунікації, мудрим педагогом, психологом. Лише поєднуючи зусилля загальноосвітніх установ і шкільних бібліотек, вчителів та бібліотекарів, можна вирішити сучасні завдання інформаційної освіти, сформувати в учнів високий рівень валеологічної культури.

Бібліографічні посилання

1. Активізація роботи бібліотек по формуванню позитивної мотивації на здоровий спосіб життя : Методичні поради. Золотоноша, 2015. 8 с. URL : http://bibvas.ucoz.ua/faxivcam_dopom/popularizacija/aktivna_popularizacija_zdorovogo_sposobu_zhittja.pdf
2. Бойчук Ю. Д. Сутність еколого-валеологічної культури майбутнього вчителя та науково-методична модель її формування / Ю. Д. Бойчук. Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна. Сер. Валеологія : сучасність і майбутнє. Харків, 2009. Вип. 6. С. 16–21.
3. Булах Т. Д. Бібліотечна селекція документів в умовах інформатизації : автореф. дис. ... канд. пед. наук: спец. 07.00.08

(книгознавство, бібліотекознавство, бібліографознавство) / Т. Д. Булах. Харків, 2006. 20 с.

4. Веретій Ж. Конфлікти та їхнє розв'язання в процесі бібліотечно-взаємодії / Жанна Веретій. Вісник Книжкової палати. 2010. № 1. С. 25–28. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/vkp_2010_1_10

5. Жагло Л. П. Роль шкільної бібліотеки у вихованні в учнів інформаційної культури, любові до книги (виступ на засіданні районного методичного об'єднання шкільних бібліотекарів). URL : <http://zw.ciit.zp.ua/index.php>

6. Матвійчук О. Є. Шкільний бібліотечно-інформаційний центр: теоретичний аспект / О. Є. Матвійчук. Культура народів Причорномор'я. 2007. № 100, Т. 2. С. 117–121. URL : http://archive.nbuv.gov.ua/articles/KultNar/knp100/pdf/100t2/knp100t2_117-121.pdf

7. Мухамед'яров Н. Бібліотека як соціально-комунікаційний центр формування здорового способу життя / Націль Мухамед'яров. Вісник Книжкової палати. 2010. № 6. С. 18–21. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/vkp_2010_6_7

8. Мухамед'яров Н. Н. Бібліотечна валеологія як наука і сфера практичної діяльності : визначення поняття / Н. Н. Мухамед'яров. Вісн. Харк. держ. акад. культури : зб. наук. пр. Харків, 2007. Вип. 20. С. 114–121.

9. Мухамед'яров Н. Н. Здоровий спосіб життя як змістовний напрям інформаційно-комунікаційної діяльності сучасної бібліотеки / Націль Мухамед'яров. Вісн. Харк. держ. акад. культури : зб. наук. пр. Харків, 2010. Вип. 30. С. 136–143. URL : http://www.nbuv.gov.ua/old_jrn/soc_gum/vkhdak/2010_30/V30-2-8.pdf

10. Мухамед'яров Н. Н. Комунікаційне середовище здорового способу життя : бібліотекознавчий аспект / Н. Н. Мухамед'яров. Вісн. Харк. держ. акад. культури : зб. наук. пр. Харків, 2012. Вип. 35. С. 110–117. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/hak_2012_35_13

11. Мухамедьяров Н. Н. Библиотека в социально-коммуникационной системе формирования здорового образа жизни: монография / Н. Н. Мухамедьяров ; МОНМС Украины, Крым. инж.-пед. ун-т. Х. : Изд-во «С. А. М.», 2011. 224 с.

12. Мухамедьяров Н. Н. Библиотечная валеология как комплексная научная дисциплина: проблемы институализации / Н. Н. Мухамедьяров. Культура та інформаційне суспільство XXI століття : Матеріали наук. конф. мол. вчених, 24–25 квітня 2007 р. Харків, 2007. С. 241–242.

13. Мухамед'яров Н. Н. Про співвідношення понять «бібліотерапія» та «бібліотечна валеологія» / Н. Н. Мухамед'яров. Документознавство. Бібліотекознавство. Інформаційна діяльність: проблеми науки, освіти, практики: Матеріали V міжнар. наук.-практ. конф., 20–22 трав. 2008 р., Київ. К., 2008. С. 40–41.

14. Поперечна Л. Мрії Попелюшки, або Новий функціонал шкільної бібліотеки / Лідія Поперечна. Шкільний бібліотечно-інформаційний центр. 2013. № 4. С. 5–14. URL : <https://www.slideshare.net/lidiapoperechna/00-24>

15. Присакар В. В. Проблема збереження та зміцнення здоров'я школярів у структурі національного виховання в Україні / В. В. Присакар. Вісн. Кам'янець-Поділ. нац. ун-ту ім. І. Огієнка. Сер. Фіз. виховання, спорт і здоров'я людини. Кам'янець-Подільський, 2010. Вип. 3. С. 52–58.

16. Про затвердження міської програми «Освіта. Тернопіль. 2012–2016». URL : <http://uchika.in.ua/pro-zatverdjennya-misekojy-programi-osvita-ternopile-2012-2016.html>

17. Савич Л. Е. Библиотечная валеология – нужна ли новая научная дисциплина? / Л. Е. Савич. Библиотечное дело-2001 : Российские библиотеки в мировом информационном и интеллектуальном пространстве: Тезисы докладов Шестой междунар. науч. конф. (Москва, 26–27 апр. 2001 г.) / Моск. гос. ун-т культуры и искусств. Москва, 2001. Ч. 2. С. 346–347. URL : http://librar.org.ua/sections_load.php?s=libraries&id=279

18. Савич Л. Е. Библиотечно-информационная деятельность в контексте формирования социального здоровья : теоретико-методологические основы : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 05.25.03 / Л. Е. Савич ; Санкт-Петербург. гос. ун-т культуры и искусств. Казань, 2013. – 43 с.

19. Савич Л. Е. Здоровье библиотечного специалиста: проблема нуждается в исследовании / Л. Е. Савич. Библиосфера. 2011. № 2. С. 85–90. URL : <http://cyberleninka.ru/article/n/zdorovie-bibliotechnogo-spetsialista-problema-nuzhdaetsya-v-issledovanii>

20. Савич Л. Е. О библиотечной педагогике здоровья: [библиотека в решении проблем сохранения здоровья; формирование ценности здоровья; культура здоровья] / Л. Е. Савич. Библиотечное образование. 2011. № 3. С. 28–33.

21. Савич Л. Е. Социальное здоровье в проблемном поле библиотечной валеологии. / Л. Е. Савич. Документоведение. Библиотечное образование. Информационная деятельность : проблемы науки, освіти, практики : М-ли VII Міжнар. наук.-практ. конф. Київ, 25–27 травня 2010 р. / М-во культури і туризму України; Нац. акад. керівних кадрів культури і мистецтв ; Ін-т державного управління та інформ. діяльності. К., 2010. С. 55–56.

22. Самохліб І. В. Методичне забезпечення діяльності шкільних бібліотек в контексті інформатизації: проблеми й знахідки / Інна Самохліб. Шкільний бібліотечно-інформ. центр. 2012. № 5. С. 29–38. URL : <https://docs.google.com/document/d/1Q5i9yk24dYdecqf-XV-ZRFaOPLv4rQH9Sj7O5uBb5b0/edit>

23. Сливка Л. Теоретико-методичні аспекти викладання валеології та основ безпеки життєдіяльності в початковій школі : [навч.-метод. посіб.] / Лариса Сливка. Івано-Франківськ : НАІР, 2012. 204 с.

24. Соколов В. Бібліотечна валеологія: на шляху становлення нового напрямку бібліотечнознавчих досліджень та інформаційно-бібліотечної діяльності / Віктор Соколов. Бібліотечний форум : історія, теорія і практика. 2017. № 2. С. 2–11.

25. Ярова Т. Формування інформаційної культури учнів як головна складова роботи шкільної бібліотеки в умовах реформування сучасної освіти / Т. Ярова. Шкільн. б-ка. 2007. Квіт. (№ 7). С. 21–26. URL : <http://sasl.at.ua/publ/13-1-0-91>.

References

1. *Aktivizatsiia roboty bibliotek po formuvanniu pozytyvnoi motyvatsii na zdorovy sposib zhyttia: Metodychni porady. (2015) [Activating the work of libraries to create positive motivation for a healthy lifestyle: Methodological advice]. Zolotonosha [in Ukrainian]. URL : http://bibvas.ucoz.ua/faxivcam_dopom/popularizacija/aktivna_populjarizacija_zdorovogo_sposobu_zhyttia.pdf*

2. Boichuk, Yu. D. (2009). *Submist ekoloho-valeolohichnoi kultury maibutnoho vchytelia ta naukovo-metodychna model yii formuvannia. [The essence of eco-culture valeological future teachers and scientific and methodological model of its formation]. Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu im. V. N. Karazina. Ser. «Valeolohiia: suchasnist i maibutnie», issue 6, 16–21. Kharkiv. [in Ukrainian].*

3. Bulakh, T. D. (2006). *Bibliotechna selektsiia dokumentiv v umovakh informatyzatsii [Library selection of documents in the conditions of informatization. Extended abstract of candidates thesis. Kharkiv [in Ukrainian].*

4. Veretii, Zh. (2010). *Konflikty ta ikhnie rozviazannia v protsesi bibliotechnoi vzaiemodii [Conflicts and their solutions in the process of library interaction]. Visnyk Knyzhkovoї palaty, 1, 25–28 [in Ukrainian]. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/vkp_2010_1_10.*

5. Zhahlo, L. P. *Rol shkilnoi biblioteki u vykhovanni v uchniv informatsiinoi kultury, liubovi do knyhy (vystup na zasidanni raionnoho metodychnoho ob'iednannia shkilnykh bibliotekariv).*

[The role of the school library in education in students information culture, love of books (speech at a meeting of the district school methodological association Librarians)] [in Ukrainian]. URL : <http://zw.ciit.zp.ua/index.php>

6. Matviichuk, O. Ie. (2007). *Shkilnyi bibliotechno-informatsiinyi tsentr: teoretychnyi aspekt [School Library and Information Center: Theoretical Aspect]. Kultura narodov Prychernomoria, 100 (2), 117–121 [in Ukrainian]. URL : http://archive.nbuv.gov.ua/articles/KultNar/knp100/pdf/100t2/knp100t2_117-121.pdf*

7. Mukhamediarov, N. (2010). *Biblioteka yak sotsialno-komunikatsiinyi tsentr formuvannia zdorovoho sposobu zhyttia [Library as a social and communication center for the formation of a healthy lifestyle]. Visnyk Knyzhkovoї palaty, 6, 18–21 [in Ukrainian]. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/vkp_2010_6_7*

8. Mukhamediarov, N. N. (2007). *Bibliotechna valeolohiia yak nauka i sfera praktychnoi diialnosti : vyznachennia poniattia [Library valeology as a science and sphere of practical activity: definition of the concept]. Visnyk Kharkivskoi derzhavnoi akademii kultury: zb. nauk. pr., issue 20, 114–121. Kharkiv [in Ukrainian].*

9. Mukhamediarov, N. N. (2010). *Zdorovy sposib zhyttia yak zmistovnyi napriam informatsiino-komunikatsiinoi diialnosti suchasnoi biblioteki [Healthy way of life as a meaningful direction of information and communication activities of the modern library]. Visnyk Kharkivskoi derzhavnoi akademii kultury: zb. nauk. pr., issue 30, 136–143. Kharkiv [in Ukrainian]. URL : http://www.nbuv.gov.ua/old_jm/soc_gum/vkhdak/2010_30/V30-2-8.pdf*

10. Mukhamediarov, N. N. (2012). *Komunikatsiine sere-dovyshche zdorovoho sposobu zhyttia: bibliotekoznavchiy aspekt [Communication environment of a healthy lifestyle: the librarianship aspect]. Visnyk Kharkivskoi derzhavnoi akademii kultury, issue 35, 110–117, Kharkiv [in Ukrainian]. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/hak_2012_35_13*

11. Muhamediarov, N. N. (2011). *Biblioteka v sotsialno-komunikatsionnoi sisteme formirovaniia zdorovogo obraza zhyzni: monografiya. [Library in the social and communication system for the formation of a healthy lifestyle: monograph]. Kharkov: Izd-vo «S. A. M.» [in Russian].*

12. Muhamediarov, N. N. (2007). *Bibliotechnaia valeolohiia kak kompleksnaia nauchnaia distsiplina: problemy instytualizatsii [Library valeology as a complex scientific discipline: the problems of institutionalization]. Kultura ta informatsiynne suspilstvo 21 stolittia: Materialy nauk. konf. mol. vchenykh, 24–25 kvitnia 2007 r., 241–242. Kharkiv [in Russian].*

13. Mukhamediarov, N. N. (2008). *Pro spivvidnoshennia poniat «biblioterapiia» ta «bibliotechna valeolohiia» [On the relationship between the concepts of «bibliotherapy» and «library valeology»]. Dokumentoznavstvo. Bibliotekoznavstvo. Informatsiyna diialnist: problemy nauky, osvity, praktyky: Materialy V mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii, 20–22 trav. 2008 r., 40–41, Kyiv [in Ukrainian].*

14. Poperechna, L. (2013). *Mrii Popeliushky, abo Novyi funktsional shkilnoi biblioteki [Cinderella Dreams, or New Functionality of the School Library]. Shkilnyi bibliotechno-informatsiinyi tsentr, 4, 5–14 [in Ukrainian]. URL : <https://www.slideshare.net/liidiapoperechna/00-24>*

15. Prysakar, V. V. (2010). *Problema zberezhennta ta zmitsnennia zdorovia shkoliariv u strukturi natsionalnoho vykhovannia v Ukraini [The problem of preserving and strengthening the health of schoolchildren in the structure of national education in Ukraine]. Visnyk Kamianets-Podilskoho natsionalnoho universytetu im. I. Ohienka. Ser. «Fizyczne vykhovannia, sport i zdoroviya liudyny», issue 3, 52–58. Kamianets-Podilskyi [in Ukrainian].*

16. *Pro zatverdzhennia miskoi prohramy «Osvita. Ternopil. 2012–2016» [On the approval of the city program «Education.*

Ternopil. 2012–2016»] [in Ukrainian]. URL : <http://uchika.in.ua/pro-zatverdzhennya-misekoyi-programi-osvita-ternopile-2012-2016.html>

17. Savich, L. E. (2001). Bibliotechnaia valeologiia – nuzhna li novaia nauchnaia distsiplina? [Library valeology – do you need a new scientific discipline?]. *Bibliotechnoe delo-2001: Rossyiskie byblyoteki v mirovom informatsionnom i intellektualnom prostranstve: Tezisy dokladov Shestoi mezhdunarodnoi nauchnoi konferentsii (Moskva, 26–27 apr. 2001 g.), issue 2*, 346–347. Moskva [in Russian]. URL : http://librar.org.ua/sections_load.php?s=libraries&id=279

18. Savich, L. E. (2013). *Bibliotechno-informatsionnaia deiatelnost v kontekste formirovaniia sotsialnogo zdorovia: teoretiko-metodologicheskie osnovy* [Library and information activities in the context of the formation of social health: theoretical and methodological foundations: author's abstract. Extended of Doctoris thesis. Kazan [in Russian].

19. Savich, L. E. (2011). Zdorove bibliotechnogo spetsialista: problema nuzhdaetsia v issledovanii [Library specialist's health: the problem needs research]. *Bibliosfera*, 2, 85–90 [in Russian]. URL : <http://cyberleninka.ru/article/n/zdorovie-bibliotechnogo-spetsialista-problema-nuzhdaetsya-v-issledovanii>

20. Savich, L. E. (2011). O bibliotechnoi pedagogike zdorovia: [biblioteka v reshenii problem sokhraneniia zdorovia; formirovanie tsennosti zdorovya; kultura zdorovia]. [About library pedagogics of health]. *Bibliotekovedenie*, 3, 28–33 [in Russian].

21. Savich, L. E. (2010). Sotsialnoe zdorove v problemnom pole bibliotechnoi valeologii [Social health in the problem field of

library valeology]. *Dokumentoznavstvo. Bibliotekoznavstvo. Informatsiina diialnist: problemy nauky, osvity, praktyky: Mat-ly VII Mizhnar. naukovopraktychnoi konferentsii. Kyiv, 25–27 travnia 2010 r.*, 55–56. Kyiv [in Russian].

22. Samokhlib, I. V. (2012). Metodychne zabezpechennia diialnosti shkilnykh bibliotek v konteksti informatyzatsii: problemy i znakhidky [Methodical support of school libraries in the context of informatization: problems and findings]. *Shkilnyi bibliotechno-informatsiinyi tsentr*, 5, 29–38 [in Ukrainian]. URL : <https://docs.google.com/document/d/1Q5i9yk24dYdecqf-XV-ZRFaOPLv4rQH9SJ7O5uBb5b0/edit>

23. Slyvka, L. (2012). *Teoretyko-metodychni aspekty vykladania valeolohii ta osnov bezpeky zhyttiediialnosti v pochatkovii shkoli: [navch.-metod. posib.] [Teoretiko-methodical aspects of teaching valeology and bases of safety of ability to live in an elementary school]*. Ivano-Frankivsk: NAIR [in Ukrainian].

24. Sokolov, V. (2017). Bibliotechna valeolohiia: na shliakhu stanovlennia novoho napriamku bibliotekoznavchykh doslidzhen ta informatsiino-bibliotechnoi diialnosti [Library valeology: on the way to the formation of a new direction in library research and information and library activities]. *Bibliotechnyi forum: istoriia, teoriia i praktyka*, 2, 2–11 [in Ukrainian].

25. Yarova, T. (2007). Formuvannia informatsiinoi kultury uchniv yak holovna skladova roboty shkilnoi biblioteki v umovakh reformuvannia suchasnoi osvity [Formation of the information culture of students as the main component of the work of the school library in the conditions of reforming modern education]. *Shkilna biblioteka*, 7, 21–26 [in Ukrainian]. URL : <http://sasl.at.ua/publ/13-1-0-91>

Viktor Sokolov,

Ph.D., chief librarian, Yaroslav Mudryi National Library of Ukraine

VALEOLOGICAL SUPPORT OF LIBRARY AND INFORMATION ACTIVITY IN SCHOOL LIBRARIES

In the article in general outlines the characteristic of the originality of the formation of valeological function in the school library.

The aim of the article is to study the peculiarities of the valeological support of library and information activities in school libraries, as well as the analysis of the specifics of their library and cultural and educational work aimed at developing the health culture of the subjects of this activity.

The author successively reveals the peculiarities of the formation of the valeological function of school libraries in the conditions of the development of the information society and the dissemination of information and telecommunication technologies in libraries. The article describes the cultural and educational activities of libraries aimed at developing the culture of health of not only readers (schoolchildren, their parents, teachers), but also librarians themselves.

The author of the article used both general scientific methods of scientific research (analysis, synthesis, deduction, induction, generalization, abstraction, comparative, structural-functional methods, method of system analysis, etc.) and special (method of analysis of analog objects, information processing, groupings).

In the course of the research V. Sokolov came to the following conclusions about what is necessary: to equip educational libraries technically; To update and strengthen the information base and book funds of school libraries; Ensure the access of libraries to information resources, in particular the Internet; Form a unified electronic database of school library funds; Develop a form of resource integration with other educational libraries; Create a provision on the status of libraries of basic schools; To develop a system for improving the skills of school library staff; Organize special training for school librarians to master their knowledge and skills of a healthy lifestyle. Therefore, the school librarian must be trained for a separate professional specialization. The development of social life requires him to know not only the basics of valeology, but also the ability to navigate in information technologies, the diversity of school curricula and the training courses of many subjects. Only by combining the efforts of general education institutions and school libraries, teachers and librarians can modern problems of information education and the formation of a high level of valeological culture be solved. Pedagogical experience shows that knowledge on the formation and preservation of health is a necessary, but insufficient factor in the development of the student's personality. In order to influence behavior, informative methods should be combined with life skills of effective work and rest, physical activity, rational nutrition, the ability to analyze health issues, and make appropriate decisions. Thus, the formation of a culture of health through library and information activities provides for the arming of readers and librarians of schools, knowledge about social and individual health, about certain information technologies and their practical application in their activities.

Keywords: school library and information centers, library valeology, valeological support of library and informational activity, culture of health of schoolchildren and employees of school libraries, reading culture.

Стаття надійшла до редакції 28.11.2017 р.